

بررسی نحوه آموزش و ارزشیابی در کلاس های چند پایه دوره ابتدایی

حسین جهان الدینی

دانشجو کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان شهید بهشتی بندرعباس

jahanaldini9692@gmail.com

چکیده

کلاس های چند پایه بخش قابل توجهی از تحصیل در کشورهای در حال توسعه را تشکیل می دهد. در این کشورها، افزایش کلاس های چند پایه در نتیجه تلاش برای دسترسی به آموزش ابتدایی است. اما اغلب به دلیل مشکلات آموزشی، از جمله ارزشیابی نادرست در این کلاس ها، نتایج مطلوبی به دست نمی آید. در این مقاله سعی شده است ضمن آشنایی با معیارهای اساسی ارزشیابی، چند الگو برای ارزشیابی کلاس های چند پایه معرفی شود. در کلاس های چند پایه کمبود وقت یک مشکل بزرگ است. بنابراین در کلاس های چند پایه معلم یک دلیل ضروری و مهم برای در نظر گرفتن انواعی از ارزشیابی ها که مستقیماً یادگیری را افزایش می دهند، دارد (کمبود وقت). نتیجه این پژوهش به تصویر کشیدن این است که چگونه باید از ارزشیابی برای بهبود یادگیری، به ویژه در کلاس های چند پایه جایی که دانش آموزان در سطوح مختلف یاد می گیرند استفاده کرد. آموزش، راهنمایی و نمونه آوری ضروری هستند اگر معلمان قادر باشند ارزشیابی را دنبال کنند که موارد ذکر شده را دشاته باشد در یادگیری دانش آموزان شان مفید خواهد بود.

کلیدواژه: ارزشیابی، تدریس، چند پایه

مقدمه

آمار نشان می دهد که نظام آموزش و پرورش ایران حدود یک میلیون دانش آموز در کلاس های درس پایه به تحصیل می پردازند. دانش آموزان کلاس های درس چند پایه را دانش آموزان روستایی یا دانش آموزان حومه شهرهای کوچک و دور افتاده تشکیل می دهند. آموزگاران کلاس های درس چند پایه نیز بیشتر از مناطق روستایی برخاسته اند. که عمدتاً دارای مدرک تحصیلی دیپلم هستند و کمترین آموزش ها را دیده اند و از آموزش های پایه ی معلمی بی بهره اند (آقا زاده، ۱۳۸۴). دلیل اصلی تشکیل کلاس های چند پایه به حد نصاب نرسیدن تعداد دانش آموزان در یک پایه ی تحصیلی است. معمولاً حد نصاب تعداد دانش آموزان برای رسمیت یافتن کلاس های درس را در هر پایه نظام آموزشی تعیین و ابلاغ می کند. با روند رو به افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها زمینه ی تشکیل کلاس های چند پایه فراهم می آید. دیدگاههای مختلفی نسبت به کلاس های درس چند پایه وجود دارد: برخی این کلاس ها را جزو معضلات نظام آموزشی می دانند که باید از میان برداشته شود و بعضی یگ وجود این کلاس ها را به مثابه فرصتی برای یک عمل آموزش و پرورش بهینه به شمار می آورند. تحقیقات نشان می دهد که میان دانش آموزان کلاس های درس چند پایه و دانش آموزان کلاس های درس تک پایه از حیث توانایی شناختی تفاوت معناداری وجود ندارد. افزون بر این دانش آموزان کلاس های درس چند پایه نسبت به دانش آموزان کلاس های تک پایه از نظر رشد اجتماعی، سازگاری محیطی، بیان عواطف، روحیه همکاری، بهداشت روانی، پختگی رفتاری و ..... به دانش آموزان کلاس های تک پایه برتری نشان می دهند. نتایج پژوهش های زیادی برتری و لزوم کلاس های درس چند پایه را مورد تأیید قرار داده اند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۳).

بیان مسئله

یکی از مسائل اساسی در کلاس های چند پایه ، نیروی انسان است . در این کلاس ها معمولاً معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی ، امور اداری مربوط به مدیر ، معاون ، متصدی امور دفتری و وظایف مربی بهداشت ، معلم ورزش و ... را نیز عهده دار است و از سوی دیگر او باید به عنوان یک پژوهشگر در آموزش کیفی و یک مشاور اجتماعی نیز ایفای نقش کند . این در حالی است که هیچ انگیزه اجتماعی ، اقتصادی ویژه ای برای آن ها فراهم نشده است و افراد علاقمند و شایسته حرفه معلمی تمایلی به خدمت در این کلاس ها ندارند (صمدیان، ۱۳۹۱).

از سوی دیگر حق معلمان فارغ التحصیلی مراکز تربیت معلم هم برای تدریس در این کلاس ها ، آمادگی ، اطلاعات و تجربه مناسب ندارند و از هیچ آموزش پیش از خدمتی که زمینه ساز تجربه عملی و تفکر درباره ی تدریس چند پایه باشد ، برخوردار نیستند. در مجموع برای معلمان چند پایه آموزش جداگانه وجود ندارد و آن ها ناچارند از طریق تجربه و آزمایش ، روش هایی را مورد استفاده قرار دهند و هیچ تدبیری جهت ارتقای توانایی ها و صلاحیت ایشان جهت به کارگیری روش های مؤثر تبادل تجارب و اطلاعات و ... اندیشیده نشده است. این دیدگاه که معلمان آموزش دیده برای تدریس تک پایه به طور اتوماتیک می توانند در کلاس های چند پایه تدریس کنند، غیر قابل قبول است و مخصوصاً که از کم تجربه ترین افراد در دسترس (سرباز معلم ، آموزشیاران نهضت سواد آموزی، بومیان با سواد و ...) برای اداره این کلاس ها استفاده می شود (مرادی، ۱۳۸۵).

در مجموع مشکلات خاصی همچون کمبود وقت ، نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان مدارس چند پایه در امر تدریس و کلاس داری حرفه ای ، نا مناسب بودن فضای آموزشی و کمبود کلاس درس ، عدم هماهنگی بین مدرسه و خانواده و کمبود تجهیزات آموزشی منجر به نارضایتی معلمان می گردد مخصوصاً در مواردی که معلم به عنوان مدیر ، دفتر دار ، خدمتگذار ، معاون ، نامه رسان هم ایفای نقش می کند . و در کلاس نیز باید بیش از یک معلم تک پایه مهارت ، توانایی و اطلاعات داشته باشد. بنابراین خانواده می تواند نقش مهمی در عملکرد تحصیلی دانش آموزان داشته باشد(گینات، ۱۳۸۵).

پیشینه پژوهش

جنابی نمین، خدائی و حسینی(۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان مدیریت کلاسهای چند پایه مدارس ابتدایی شهرستان گرمی؛ آسیبها و راهکارها به ده آسیب و ده راهکار اشاره کرده اند که نشان می دهد آسیب های مدیریت کالس عبارتند از: عدم مدیریت زمان متناسب با محتوای کتب درسی، تجارب و مهارت های کم آموزگاران در کاربست شیوه های نوین مدیریتی، مختلط بودن و عدم سنخیت فرم های سنی دانش آموزان، ادغام پایه های مختلف در یک پایه، فرایند ناخواسته ای بودن کالس های چندپایه و نگرش تک پایه ای وزارت آموزش و پرورش، فقدان امکانات آموزشی نوین، عدم ثبات نیروی انسانی و جابجایی مداوم، وجود عوامل مخل انضباطی در کالس درس، کاهش انگیزه بین معلمان چندپایه، عدم همخوانی نظرات اولیاء با انتظارات مدرسه .بشیری حدادان و همکاران(۱۳۹۴) در پژوهشی به توصیف تجارب و ادراک معلمان و کارشناسان از آموزش در کالسهای چندپایه دوره ابتدایی مناطق روستایی کلیر پرداختهاند. روش پژوهش آنها کیفی و از نوع پدیدارشناسی بوده است. جامعه پژوهش شامل کلیه کارشناسان و معلمان چندپایه دوره ابتدایی مناطق روستایی کلیر بوده که از بین آنها، نمونه آماری شامل؛ چهار نفر کارشناس آموزشی و بیست نفر از معلمان چندپایه ابتدایی با روش نمونه گیری هدفمند، انتخاب شده اند. اطلاعات با استفاده از مصاحبه ی کیفی نیمه سازمان یافته، گردآوری شده و با به کارگیری روش پیشنهادی اسمیت، مورد تحلیل قرار گرفته است. یافته ها نشان داد؛ در ده مضمون اصلی؛ علت تشکیل کلاس های چندپایه، مشکلات کلاس های چندپایه، عوامل مؤثر در افزایش بازدهی کلاسهای چندپایه، روش های کنترل نظم در کلاس های چندپایه، مشکلات مربوط به دانش آموزان چندپایه، مشکلات مربوط به معلمان چندپایه، مشکلات مربوط

به خانواده، مشکلات مربوط به عدم مطابقت چندپایگی با ساختار نظام آموزش فعلی، محاسن کلاسهای چندپایه، پیشنهادهایی برای کاهش مشکلات کلاسهای چندپایه، میتوان ارائه نمود.

جونز (۲۰۱۷) در رساله دکتری خویش تحت عنوان ادراکات متداول آموزش معلمان در کلاسهای چندپایه و دیدگاههای آنها در توسعه اجتماعی دانش آموزان بدین نتایج دست یافته اند: معلمان و مربیانی که سن آنها بالاتر بود کلاس های چندپایه را برای دانش آموزان شان مفید میدانستند به طوری که آنها اذعان داشته اند این کلاس ها در توسعه مهارتهای اجتماع پذیری و عملکرد تحصیلی دانش آموزان اثربخش بوده است. مربیانی که دانش و مهارت های رهبری دانشآموزان را بهعنوان دارایی در کلاسهای چندپایه داشتند با آنهایی که چنین مهارتی را نداشتند موفقتر بودند. در آخر توصیه شده است تغییر در برنامه های اعتبار سنجی شامل آموزش و تدریس در کلاس های چندگانه و ارائه خدمات اضافی در کلاسهایی با بیش از دو سطح کلاس انجام گیرد.

ترامپ (۲۰۱۷) در مقاله خویش با عنوان کمک به معلمان و رهبران مدرسه جهت تبدیلشدن به فرا-انتقادی از اصلاحات آموزشی در سطح جهانی اذعان کرده است که امروزه آموزش معلم برای مدارس ابتدایی با مشکل بزرگی مواجه شده است یا به جای آن مجموعه ای از ارتباطات متقابل الزم است. اگر معلمان بخواهند از نسل های فعلی و آینده برخوردار باشند، باید جهان نئولیبرال و جهانی شدن و موقعیت معلمان درون آن را درک کنیم برای همین معلم در کلاس درس تنها کافی نیست بلکه باید به معلمان کمک ویژه های برای رهبری کلاس خود شود.

رامراتان و نئویان (۲۰۱۳) در مقاله ای به بررسی چگونگی تجربه معلمان در کلاسهای چند پایه پرداخته است و تدریس خود را برای پاسخگویی به چالشهای دستورالعمل های درسی در این نوع کلاس ها تطبیق می دهد. یافته ها نشان می دهد که معلمان با چالش هایی روبرو شده اند که شامل عدم آموزش مناسب، حمایت ناکافی از طرف ذینفعان، و عدم کارگاه های آموزشی برای معلمان چند پایه و کمبود منابع در مدرسه است و این چالش ها آموزش و یادگیری را در این کلاس ها دشوار می کند.

مبانی نظری

آموزش و پرورش یکی از مهمترین نیازها و حق طبیعی هر فردی محسوب می شود انسان بدون آموزش و پرورش قادر به ادامه حیات اجتماعی نخواهد بود آموزش و پرورش، نه تنها یک ضرورت برای کمک به استقلال فرد و زندگی اجتماعی او است بلکه وسیله ای برای توسعه عدالت در جامعه محسوب می شود. در همین راستا کارنیرو (۱۹۹۸) اذعان میدارند که هیچ جامعه ای بدون آموزش و پرورش استوار نمی تواند سودای برابری و عدالت را در سر بپروراند؛ (به نقل از آقازاده و فضلی ۱۳۸۹) عملیات مربوط به حوزه آموزش و پرورش در زمره مسئولیتهای جامعه در کلیت آن در قلمرو سیاستهای عمومی و دولتی به طور خاص قرار میگیرد که میتواند به عنوان عاملی برای عدالت مورد توجه قرار گیرد بشیری، حدادان، محمودی رضاپور و اادیب (۱۳۹۴). اما از طرف دیگر محدودیتهایی از قبیل شرایط اقلیمی مشکلات مالی، تأمین معلم و غیره تشکیل کلاس برای تمام افراد واجب التعلیم را با مشکلاتی مواجه ساخته است؛ از این رو در بسیاری از نقاط کشور ما مانند سایر نقاط دنیا امکان جذب تمام کودکان واجب التعلیم وجود ندارد یکی از دلایل این عدم جذب تعداد اندک کودکان همسن در یک منطقه جغرافیایی است که امکان تشکیل کلاس مستقل را برای هر گروه سنی در یک پایه تحصیلی به آموزش و پرورش نمیدهد یکی از رایج ترین شیوه های عمل در چنین شرایطی، ادغام کودکان در سنین و پایه های مختلف در یک گروه و آموزش به آنها توسط یک معلم است.

از نظر لیتل (۲۰۰۱) امروزه سیستم های آموزشی به وسیله سن درجه و سطح دانش آموزان سازماندهی میشوند. این سازماندهی به دو صورت کلاس های تک پایه و کلاس های چندپایه انجام می پذیرد مکوسانا و کاپیسا ترجمه آقازاده (۱۳۸۶) معتقدند که شرایط متنوع در حوزه آموزش و پرورش ایجاد کلاسهای چندپایه را که در آن یک معلم مجبور است چند پایه را به طور همزمان و در یک کلاس تدریس کند ضروری میسازد این موقعیتهای معمولاً در مدارس روستایی و خاص بیشتر رایج است. حتی تحقیقات، پروهل

داگلاس جانسون و وست اسمیت (۲۰۱۳) نیز نشان میدهد که مدارس کاتولیک در آمریکا نیز با کاهش ثبت نام مواجه و ناچار به تشکیل کلاسهای چند پایه شدهاند رحمانی (۱۳۹۶) نیز معتقد است که در نظام آموزشی کشور ما وجود کلاسهای چند پایه واقعیتی اجتناب ناپذیر است. صمدیان (۱۳۹۱) دلایل اصلی تشکیل کلاسهای چند پایه را پایین بودن تعداد دانش آموزان در مناطق روستایی و کمبود معلم میدانند که شیوه ای برای ایجاد دسترسی بیشتر کودکان روستایی به آموزش و پرورش است (به نقل از عباس پور، جهانی و مناجاتی پور ۱۳۹۵).

منظور از کلاس های چند پایه کلاس هایی است که در طول سال تحصیلی دانش آموزانی با سن توانایی مهارت و همچنین پایه تحصیلی متفاوت همه در یک اتاق و توسط یک معلم آموزش میبینند (مرادی و بیگدلی ۱۳۹۵). در کلاس چند پایه معلم در یک کلاس به آموزش و پرورش تعدادی دانش آموز در دو پایه تحصیلی یا بیشتر مشغول است. از نظر آقازاده (۱۳۸۴) آموزش چند پایه در حقیقت تشکیل شده از فونونی است که به معلمان امکان هدایت یادگیری دانش آموزان با سطوح سنی متفاوت و تواناییهای گوناگون را به صورت همزمان میدهد کلاس چند پایه، کلاسی است که با حضور دانش آموزان دو یا چند پایه تحصیلی و با تدریس یک معلم در یک اتاق درس تشکیل و اداره می شود. در تحلیل کلاس، چند پایه دو دیدگاه، اصلی مخالف و موافق وجود دارد. برخی این کلاسها را جزء معضلات آموزشی میدانند که باید از میان برداشته شود و برخی دیگر وجود این کلاسها را به مانند فرصتی برای یک عمل آموزش و پرورش بهینه به شمار آورده اند (به نقل از بهمن نیا و محمودیان، آذر ۱۳۹۶). کلاسهای چند پایه علی رغم محدودیت ها مزایای قابل توجهی دارند که در پژوهشهای متعددی به آنها اشاره شده است لاوگراو، ترجمه سمیعی (۱۳۹۲) از کلاس چند پایه با عنوان دبستان تک آموزگار یاد کرده و مینویسد دبستان تک آموزگار نمونه عالی همه مؤسسات آموزشی است در دبستان تک، آموزگار معلم چون پیغمبری است که شاگردان به دورش حلقه زده اند و وی در دبستان، خود پیش آهنگ آموزش و پرورش است. دبستان تک آموزگار مزایای خاصی در بردارد چون کوچک است ساختمان آن ارزان تمام می شود شاگردان این مدرسه تشکیل نوعی خانواده می دهند که در آن بزرگترها عادت میکنند کوچک ترها را مورد حمایت قرار دهند و کودکان با استعدادتر دیگران را از معلومات خود بهره مند سازند آموزگار بیشتر نقش برنامه ریز و مشاور را ایفا میکند تا نقش مربی و چون نمیتواند در آن واحد به همه کلاس ها درس همگانی بدهد به شاگردان نزدیک میشود و در میان آنها گردش میکند و هر جا که لازم باشد به آنها کمک می کند کودکان ناگزیرند به امکانات خود متکی باشند و در پرتو راهنماییهای معلمشان فرا میگیرند که چگونه کار خویش را سازمان دهند درباره مشکلات مشترک خود بحث کنند، به نتایجی درست برسند و رفتار گروه خود را در جهات مطلوب سوق دهند.

پراکندگی جغرافیایی در بسیاری از مناطق کشور ما و نیز وضع موجود اقتصادی و جمعیتی حاکم بر مناطق روستایی از یک طرف و شرایط ساختاری و مالی آموزش و پرورش از طرف دیگر، تشکیل کلاسهای چند پایه در کشور ما را ضروری ساخته است اثر بخشی این کلاسها منوط به توجه و حمایت اطلاعاتی و علمی معلمان این کلاس ها میب اشد؛ بنابراین برای فراهم ساختن اطلاعات علمی در راستای توسعه حرفهای معلمان، چند پایه انجام پژوهش های کاربردی و جمع آوری و تجزیه و تحلیل تجربه های زیسته در این کلاس ها امری ضروری است نگارندگان نیز با همین انگیزه اقدام به اجرای پژوهش حاضر نموده اند.

با توجه به شرایط اقلیمی کشور ما و نیز وضع موجود اقتصادی حاکم بر مناطق روستایی دور افتاده تشکیل کلاس های چند پایه در دوره ابتدایی با امکانات آموزشی و رفاهی بسیار پایین واقعیتی است که نباید نادیده گرفته شود؛ چرا که کاهش جمعیت روستاها به دلیل مهاجرت روستاییان به شهرها کاهش جمعیت کشور و بالا رفتن سن ازدواج باعث کاهش جمعیت دانش آموزی و در نتیجه افزایش کلاس های چند پایه شده است و تنها دبستان های روستاهای پر جمعیت و مراکز بخش ها دارای کلاس های تک پایه هستند. لذا اهتمام به این مهم باید به عنوان بخش مهمی از وظیفه دست اندرکاران تلقی شود. مسائلی که تشکیل کلاس های چند پایه را ضروری ساخته تقریباً در تمام نقاط دنیا وجود دارد. تحقیقات پراهل و دیگران (۲۰۱۳) نشان میدهد که ثبت نام در مدارس دولتی آمریکا از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ با کاهش ۲۳ درصدی و در مدارس کاتولیک با کاهش ۲۴ درصدی مواجه بوده است. همین تحقیقات

یک استراتژی ممکن برای مقابله با این مشکل را تشکیل کلاس های چند پایه اعلام کرده است که در آن دانش آموزان در دو یا چند پایه در یک کلاس ترکیب می شوند (سلیمانی و همکاران ۱۳۸۹). ویتنام را از جمله کشورهای معرفی میکنند که منابع قابل توجهی را صرف گسترش کلاس های چند پایه نموده است و آموزش چند پایه را به عنوان یک روش آموزشی به رسمیت شناخته و خواستار ارتقای گسترده آن شده است. نویسندگان در ادامه مینویسند ژاپن نیز از جمله کشورهایی است که با تصویب قوانینی از جمله قانون اصلاح آموزش و پرورش در مناطق دور افتاده تلاش کرده است استانداردها را در کلاسهای چندپایه بالا ببرد به گفته آقازاده و فضلی (۱۳۸۹) در حالی که تشکیل کلاس های چند پایه در کشور ما و تعدادی دیگر از کشورها از روی ناچاری است، در کشورهای مانند آمریکا و کانادا تشکیل کلاس های چندپایه به دلیل تحقق اهدافی دیگر صورت میگیرد (به نقل از عزیزی و حسین پناهی، ۱۳۹۲). تدریس در کلاس های چند پایه پدیده تازه ای نیست در برخی از کشورها به ویژه در کشورهای اسلامی چندین قرن است که از این روش آموزشی در مدرسه های مذهبی استفاده میشود. در کشورهایی مثل چین و نپال پیش از اجباری شدن آموزش ابتدایی و نیز در کشورهایی که تحت سلطه استعمار قرار داشتند تدریس در کلاس های چندپایه از قدمت یک صد ساله برخوردار است (آقازاده، ۱۳۸۴؛ به نقل از عباس پور جهانی و مناجاتی پور ۱۳۹۵) در رابطه با تأثیرات مثبت و منفی کلاس های چند پایه یا بی تأثیر بودن آنها بر فرآیند یاددهی یادگیری، تحقیقات متعددی انجام شده است که به نتایج متفاوتی دست یافته اند برخی از آنها استفاده از کلاس های چندپایه را در درس هایی چون، قرائت ریاضی و دیگر موضوعات فهمیدنی سودمند نمی دانند و برخی دیگر هم محدودیت هایی برای این گونه کلاس ها برشمرده اند (فضلی، ۱۳۸۲). یافته های پژوهش سلیمانی همکاران (۱۳۸۹) نشان داده است که بین پیشرفت تحصیلی دانش آموزان عادی و چندپایه در چهار درس علوم جغرافی فارسی و ریاضی تفاوت معنادار وجود دارد و این تفاوت به نفع گروه دانش آموزان عادی بوده است؛ ولی تفاوت بین سطح مهارت های اجتماعی به نفع دانش آموزان کلاسهای چند پایه بوده است خاکزاد دهقانی و رزی (۱۳۹۵). به پژوهش هایی اشاره دارند که این نتایج را تأیید کرده و اشاره میکنند که در بسیاری از پژوهشها مالاوسکی، ۲۰۰۹؛ جیمز و همکاران ۲۰۰۶؛ توماس و شاو ۱۹۹۲؛ و وین، من ۱۹۹۵ گزارش شده است که کلاس های چند پایه اثرات سودمندی را بر تواناییهای غیر شناختی دانش آموزان از جمله آگاهی از مفهوم خود اعتماد به نفس و ویژگی های عاطفی و اجتماعی دارد نویسندگان همچنین به تحقیقاتی اشاره می کنند کلیک و، آبابی ۲۰۱۰ ماسون و برنز، ۱۹۹۴؛ و بلام و دیوان ۲۰۰۷ که بیانگر مشکلات معلمان در کلاسهای چندپایه و تأثیرات منفی کلاسهای چندپایه در حیطه شناختی و همچنین پیشرفت تحصیلی دانش آموزان این کلاسها بوده است. نتایج متفاوت تحقیق عزیزی و حسین پناهی (۱۳۹۲) نشان داده است فعالیت های آموزشی در پایه اول کلاسهای چندپایه تأثیر مثبتی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه دوم همان کلاس ها در زمینه خواندن گوش دادن صحبت کردن و مهارت املا داشته است؛ این در حالی است که یافته های پژوهش تفاوت معناداری را در میانگین نمرات دانش آموزان دو گروه در مهارت انشای آنها نشان نداده است.

پژوهش های بسیاری نیز نشان داده اند که اثر بخشی تدریس در کلاس های چند پایه در شرایطی با به کارگیری روش ها و ابزارهای خاصی افزایش یافته است؛ از جمله برخی پژوهشها در استفاده از نرم افزارهای رایانه ای و فناوریهای نوین تأکید کرده اند برای مثال پژوهش از تورک، ایلماز آکان کاپلان (۲۰۱۵) نشان می دهد که یکی از مهمترین راه های ایجاد فرصت های برابر آموزشی برای دانش آموزان در ترکیه استفاده از نرم افزارهای کامپیوتری در مدارس چندپایه برای جبران کمبود وقت معلم میباشد؛ اما به نظر معلمان کلاس های چند پایه در ترکیه موانع اصلی استفاده از نرم افزارهای رایانه ای علاوه بر فراهم نبودن امکانات و زیرساخت ها نگرش و تجارب معلمان، ضعف سواد رایانه ای دانش آموزان و خانواده ها و نگرش آنها نیز بوده است پیری و شاهی (۱۳۹۵) نیز در پژوهشی تأثیر آموزش چندرسانه ای بر درگیری تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر پایه ششم کلاس های چند پایه عشایری در درس علوم تجربی را بررسی کرده اند یافته های این پژوهش نشان داده که بین درگیری تحصیلی رفتاری علمی روان شناختی و شناختی دانش

آموزان گروه های آزمایش و کنترل تفاوت معناداری به نفع دانش آموزان آموزش دیده با روش چندرسانه ای در هردو گروه دختران و پسران وجود دارد.

سازماندهی کلاس:

سازماندهی کلاس یکی از مهمترین عوامل برای کمک کردن به فراهم نمودن فرصت تدریس موثر است اگر کلاس درس به خوبی سازماندهی شود هر اندازه طرح درس به خوبی فراهم شده باشد راهی به سوی موفقیت نخواهد داشت. معلم کلاس چند پایه، هم باید درس را سازمان بدهد و هم باید فضای فیزیکی کلاس را به خوبی سازمان بدهد. چگونگی آرایش میز و نیمکت در کلاس و نحوه بهره گیری از دیوارها و سقف و کف کلاس تأثیر زیادی برای عملکرد کلاسی معلم و دانش آموزان دارد. معلم کلاس درس چند پایه متوجه توانایی طبیعی دانش آموزان برای شناخت و کنجکاوی باشد و برپایه این ویژگی دانش آموزان فعالیت های یادگیری مناسبی را طراحی و به آنان ارائه دهد (والاس، ۱۳۸۴).

ارزشیابی در مدارس چندپایه

در ارزشیابی از آموخته های دانش آموزان، آموزگاران کلاسهای چندپایه با مشکلاتی نظیر عدم دسترسی به امکانات چاپ و تکثیر، کمبود وقت در طراحی و تصحیح سؤال، زبان و لهجه دانش آموزان، عدم وجود امکاناتی همچون صندلی، میز، نیمکت، فضای مناسب آموزشی، ... و تأثیر قلت دانش آموزان در هر پایه و تعداد پایه ها مواجه هستند و در نهایت عدم وجود امکانات و شرایط حاضر باعث می شود که آموخته های دانش آموزان به نحو مطلوب مورد ارزشیابی قرار نگیرد (حاجی اسحاق، ۱۳۸۳).

در این راستا پیشنهاد می شود:

الف) نظر به این که برخی از معلمان کلاسهای چندپایه ممکن است از تهیه و تدوین مراحل طرح درس روزانه ویژه کلاسهای چندپایه اطلاع کافی نداشته باشند، لذا تجدید نظر در محتوا و روشهای آموزشی مراکز دانشسرای تربیت معلم و دوره های بازآموزی و کارآموزی و آموزش نیروهای جدید و ... با تکیه بر الگوهای جدید ارزشیابی تحصیلی، ویژه کلاسهای چندپایه ضروری به نظر می رسد.

ب) با توجه به این که ممکن است آموزگاران (خصوصاً نیروهای جدید) روش تدریس خاص کلاسهای چندپایه را نگذرانده باشند، لازم است برای برگزاری دوره های ارزشیابی تحصیلی، اقدامات لازم صورت گیرد.

ج) لازم است جدول دروس هفتگی ویژه کلاسهای چندپایه تدوین شود یا در حجم کتابهای درسی برای این قبیل دانش آموزان تجدید نظر شده و کتابهای درسی ویژه، به روش و محتوای مناسب تر تألیف گردد.

د) پیشنهاد می شود برای افزایش بازدهی کلاسهای چندپایه، کتابهای مربوط به ارزشیابی و طراحی سوال تهیه و تدوین شده و در اختیار همه معلمان و معلمین راهنما قرار گیرد.

ه) با عنایت به دور افتاده بودن مدارس عشایری و احتیاج به استفاده از وقت آزاد معلمان کلاسهای چندپایه پیشنهاد می شود با در نظر گرفتن امتیازهایی، انگیزه لازم را برای معلمین فراهم نمایند.

و) بیشتر مدارس عشایری از طریق آموزش کلاسهای چندپایه اداره می شوند. لذا چنانچه معلم با انگیزه و مهارت کافی، برای این کار گمارده شود به نتایج چشمگیری خواهد رسید. البته ضروری است به وضعیت آموزش در کلاسهای چندپایه پرداخته شود و از طریق پژوهش و بررسی های لازم، مسایل و مشکلات را شناسایی و نسبت به حل آنها همت گماشت. در چنین مطالعاتی باید به ویژگیهای معلمان، دانش آموزان، تنظیم و سازماندهی درس، شرایط فیزیکی فضای آموزشی، برنامه کلاسی، فعالیتهای یاددهی معلمان، فعالیتهای یادگیری دانش آموزان، میزان تکلیف دانش آموزان، روش ارزشیابی از آموخته ها، روشهای ایجاد انگیزه توسط معلم، رضایت شغلی و ... پرداخته شود. در نهایت باید به ارائه چارچوب و الگویی مناسب برای تنظیم فعالیتهای یاددهی، یادگیری در کلاسهای چندپایه پرداخته شود. (Little، ۲۰۰۱).

با رفع بعضی از موانع در مدارس چندپایه که باعث اختلال در آموزش می شوند. می توان مشکلات موجود را به حداقل رساند. همچون استفاده از چند تخته سیاه در یک کلاس، تهیه بانک سؤال، گذاردن ساعتی جهت پخش برنامه رادیویی ویژه این مدارس، استفاده از معلمان بومی، تجهیز مدارس به وسایل کمک آموزشی، خدمات رسانی ویژه به کلاسهای چندپایه و تقسیم کل پایه های یک کلاس در دو شیفت جداگانه صبح و عصر.

بحث و نتیجه گیری

یکی از اشکال آموزش ابتدایی در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران آموزش در کلاس های چند پایه است که در آن دانش آموزانی که از نظر سن، توانایی، مهارت و همچنین پایه های تحصیلی متفاوت هستند، همه زیر سقف یک اتاق، توسط یک معلم در تمام طول سال تحصیلی آموزش می بینند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۳: ۱۳)، یک کلاس چندپایه نمادی از تمام برنامه های آموزشی، پرورشی و اداری آموزش و پرورش است. یکی از دغدغه های اساسی در این رابطه ارتقاء کیفیت آموزش در این کلاس ها بوده و هست.

چالش های پیش روی معلم در کلاس چندپایه را می توان به دو دسته از چالش ها که برخی مستقیماً بر امر آموزش معلم در کلاس های چندپایه تأثیر می گذارند و برخی دیگر از چالش ها که مستقیماً مربوط به امر آموزش نیستند اما به طور غیرمستقیم بر کیفیت آن اثر می گذارند تقسیم کرد. پژوهشگر در این پژوهش آنها را تحت عناوین چالش های اصلی آموزش در کلاس های چندپایه و چالش های فرعی یا جانبی دسته بندی نموده است. این چالش ها غالباً در ارتباط با درونداهای اصلی کلاس درس از جمله معلم، دانش آموز و کتب آموزشی هست. مجموع این چالش ها چگونگی و کیفیت آموزش در کلاسهای چندپایه را تحت الشعاع قرار می دهد از جمله چالش ها اصلی (آموزشی می توان بر حسب اولویت به: کمبود زمان آموزش، فقدان تجهیزات و وسایل کمک آموزشی، حجم زیاد محتوای کتب درسی برای تدریس در کلاس های چند پایه، نبود برنامه درسی مناسب کلاس های چند پایه، مختلط بودن دانش آموزان، کم اهمیت شدن برخی دروس، ضعف بنیه علمی دانش آموزان، دو زبانه بودن دانش آموزان و تفاوت سنی دانش آموزان در کلاس به عنوان چالش های اصلی اشاره نمود. (Proehl, ۲۰۱۳).

عدم رضایت مندی معلمان، کمبود آموزش های ضمن خدمت، مشغله کاری معلمان، نبود کادر آموزش دیده، عدم توجه مسئولان به کلاس های چندپایه، نامناسب بودن فضای آموزشی در کلاس های چند پایه، بی ثباتی نیروی آموزشی (معلم) در کلاس های چندپایه، عدم همکاری و مشارکت والدین با معلم و مدرسه، کم انگیزه بودن دانش آموزان، را نیز می توان به عنوان چالش های جانبی و اثر گذار بر آموزش معلم در این کلاس ها برشمرد.

بر سر راه رسیدن به آموزش مطلوب و بهینه در کلاس های چندپایه همیشه مشکلات و سختی هایی وجود داشته است و دارد. در جهت حل و رفع آنها متخصصان تعلیم و تربیت، کارشناسان، مسئولان آموزش و پرورش، پژوهشگران، محققان و معلمان باید فکری اساسی کرده و با مطالعه و شناسایی همه جانبه عوامل دخیل در فرآیند آموزش در کلاس های چندپایه بتوانند گامی مثبت در جهت تسهیل و بهبود روند.

آموزش در این کلاس ها بردارند. مسلماً همت و فداکاری معلمان دلسوز کلاس های چندپایه و مسئولان دست اندر کار نظام آموزش و پرورش می تواند مشکلات را رفع نموده و یک محیط آموزشی مناسب و قابل استفاده را برای این دانش آموزان فراهم آورد. آموزش در این کلاس ها اگرچه توأم با مشکلات، محدودیتها، معایب و نقاط ضعف است. ولی نباید از نقاط قوت و محاسن آموزش در این کلاس ها چشم پوشی نمود، از جمله این محاسن: تکرار و یادآوری مطالب سال های قبل، فعال بودن و همیاری دانش آموزان در امر یادگیری، تقویت روحیه مسولیت پذیری، تعامل اجتماعی بالای دانش آموزان، آشنایی با مطالب سال بعد، زبده شدن و چند مهارتی شدن معلم، افزایش اعتماد به نفس دانش آموزان است. معلم برای حداکثر استفاده دانش آموزان از مزایای آموزش بهتر است دانش

2nd International & 3rd National Conference on New Findings in Management, Psychology and Accounting

22 July 2023 | Tehran

آموزان را تشویق کند تا با همیاری یکدیگر و به صورت مشارکتی به یادگیری بپردازند. از این طریق تعاملات اجتماعی دانش آموزان به دلیل داشتن تعامل با دوستان خود در کلاس که از سنین متفاوت هستند افزایش می یابد. در چنین محیطی دانش آموز، فردی فعال، پویا و مسئول می باشد. (Mortazavizadeh، ۲۰۱۷).

منابع

- آقازاده، محرم؛ فضلی، رخساره (۱۳۸۴) راهنمای آموزش در کلاسهای درس چندپایه. تهران: آییژ.
- مرتضوی زاده، حشمت اله (۱۳۹۳) راهنمای تدریس در کلاسهای چندپایه. تهران: نشر عابد.
- صمدیان، صمد (۱۳۹۱) شیوه اداره و تدریس کلاسهای چندپایه در نظام آموزشی ۳-۳-۶. تبریز: انتشارات بوی جوی مولیان.
- مرادی، حافظ، بیگدلی، محمد (۱۳۸۵)، مدیریت زمان در تدریس کلاس های چند پایه زنجان، آذر کلک گینات، هایم (۱۳۸۷)، روابط معلم و دانش آموز، سیاو سر تیپی، تهران: نشر علم
- زارع خورمیزی، حسین، سعادت مند، زهره، کشتی آرای، نرگس (۱۳۹۹)، راهبرد های برقراری ارتباط موثر در کلاس های چند پایه مبتنی بر تجارب زیسته معلمان، فصل نامه آموزش در علوم انتظامی - سال هفتم / شماره 2
- خالداری، جمال، (۱۳۹۴)، آنچه که معلمان چند پایه باید بدانند، آموزشی - پرورشی - روش های نوین تدریس
- والاس، جان سزیر؛ مئوت، جی. بی (۱۳۸۴) کتاب راهنما برای معلمان چند پایه. ترجمه: علی زرافشان. تهران: انتشارات مدرسه.
- حاجی اسحاق، سهیل؛ حشمتی، فرخ لقا؛ مساعد مقدم، تقی (۱۳۸۳) فرآیند یاددهی یادگیری در کلاس های چندپایه. تهران: موسسه کوروش.
- Little, A. W. (2001). Multi-grade teaching: towards an international research and policy agenda. *International Journal of Educational Development*, 21(6), 481-497.
- Proehl, R. A., Douglas, S., Elias, D., Johnson, A. H., & Westsmith, W. (2013). A collaborative approach: Assessing the impact of multi-grade classrooms. *Journal of Catholic Education*, 16(2), 417-440.
- Mortazavizadeh, S. H., Nili, M. R., Isfahani, A. R. N., & Hassani, M. (2017). Teachers' Lived Experiences about Teaching-Learning Process in Multi-Grade Classes. *Journal of Education and Learning*, 6(4), 354-363.